

Приликом признавања држава насталих на простору бивше Југославије начелно није прихваћен принцип права народа на самоопредјељење, већ је прихваћен принцип признавања република, тада федералних јединица ех Југославије, иако је у ствари признато право на самоопредјељење до отцјепљења свим народима, али не и српском.

По истом принципу признале су западне силе предвођене САД косовским Албанцима као националној мањини, која живи на територији Србије, право на самоопредјељење после једностраног проглашења независности.

Након ирационалне сатанизације српског народа, безочног бомбардовања од стране највеће и најмоћније војне алијансе на свијету, перманентног условљавања које се испоставља српском народу, коначно, дошло је и до отимања и разметања са његовим вијековним територијем, чиме су драстично и грубо нарушени принципи међународног права.

Српски народ у цјелини проживљава једну од својих највећих траума у својој богатој историји са полугласним питањем на уснама: "Шта то САД и њени сљедбеници имају против српског народа већ више од 15 година? Да ли су Срби жртве западне русофобије или им се интереси готово нигдје не поклапају са западним силама? Зашто се српски народ окривљује за све што се десило на Балкану, иако је учествовао у томе као и сви остали?"

На том трагу наметнуло се питање имају ли Срби у Републици Српској то право (право на самоопредјељење), ако је оно признато националној мањини на Косову, посебно ако се у Босни и Херцеговини настави са одузимањем надлежности Републици Српској и тиме учини живот несношљивим у Босни и Херцеговини.

Устав Босне и Херцеговине нигдје *expressis verbis* не спомиње право на самоопредјељење. Међутим, Устав се у преамбули позива на циљеве и начела Уједињених нација, у којима је садржано то право (чл. 1. ст. 2), као и на међународне пактове у којима је оно разрађено и прецизирано, што значи да Устав Босне и Херцеговине полази од права на самоопредјељење народа као универзалног принципа и прокламује га у складу са међународно релевантним документима. Овдје, свакако, не треба испустити из вида чињеницу да је Уставни суд Босне и Херцеговине својом одлуком о конститутивности народа прихватио преамбулу као обавезујући (нормативни) дио Устава.

Међутим, исто тако Устав у преамбули прокламује поштивање суверенитета, територијалног интегритета и политичке независности Босне и Херцеговине у складу са међународним правом, из чега произлази да се право на самоопредјељење мора посматрати са другим принципима међународног права, посебно са принципима територијалног интегритета чланица Уједињених нација.

Нужан је, дакле, комплексан и напасве избалансиран приступ овом проблему, што подразумијева сагледавање свих његових елемената (унутрашњих и спољних), полазећи од права народа да слободно одређује свој унутрашњи и спољни статус, да самостално одлучује о сопственој судбини, о свом политичком статусу и економском, социјалном и културном развоју, из чега произилази да садржајни оквир права на самоопредјељење укључује у крајњој линији и стварање независне државе, отцјепљење од постојеће државне заједнице и уједињење са другим државама. Међутим, то исто право је ограничено начелима и циљевима Уједињених нација, односно нормама међународног права, превасходно начелом неповредивости интегритета држава чланица Уједињених нација.

Стога, рјешење треба тражити у еквилибрију двају интереса који колидирају, тј. интереса на коме се заснива захтјев за отцјепљење и стварање независне државе и интереса који се заснива на очувању територијалног интегритета постојеће државе. Међутим, сви проблеми везани за акт отцјепљења могу се превазићи у случајевима добровољног пристанка заинтересованих страна без примјене насилних средстава, што имплицира обавезе за обје стране.

Дакле, није дозвољена насилна сецесија, али исто тако није дозвољено насилно гушење сецесије. Посебан проблем представља практична реализација овог начела што произилази из чињенице да међународно право не садржи механизме нити предвиђа поступак за његово оживотворење. Међутим, ипак, постоје минимални услови (који се

могу схватити као универзални) које утврђују национална законодавства, односно међународно право без којих се чин отцјепљења не може прогласити легитимним. То су одређени материјални и процесно-правни услови који имају своју тежину (јер су прихваћени у обичајном и уговорном међународном праву), али се не може устврдити да представљају предвиђену процедуру за реализацију овог начела.

У оквиру тога као субјект права на самоопредјељење начелно се прихваћа "народ", а не национална мањина. Право на самоопредјељење у одређеним ситуацијама признаје се и територијалним заједницама у тзв. ситуацијама територијализација народа, гдје се ово право поклапа са правом територијалних заједница (случај Словеније, Литваније и др.). Много је сложенија ситуација у мултиетничкој територијалној заједници. У погледу изјашњавања ради реализације права на самоопредјељење и отцјепљење користи се плебисцит народа (популуса), а не етноса. Међународна пракса не признаје националне плебисците већ примјењује територијални принцип. Кад се у оквиру права на самоопредјељење користи отцјепљење ради припајања другој држави потребна је сагласност матичне државе, а кад се кориштењем тог права конституише нова држава потребно је испуњавати услове које међународно право тражи за сваку државу (териториј, становништво, вршење ефективне власти) те могућност обављања државних функција (иус бели, иус трактатуум и иус легатионис).

У погледу процесних услова међународно право ставља акценат на начин изражавања воље народа и поштивање принудних норми међународног права. Међународна пракса захтијева обезбјеђење аутентичне воље народа, што значи да плебисцит (референдум) организује и спроводи слободно, без присиле (моралне и физичке) и да се питање које се односи на плебисцит прецизно формулише. Пожељна је и међународна контрола (зависно од околности), иако у свим ситуацијама није обавезна.

Поштивање принудних норми међународног права произилази из опредјељења међународне заједнице да не прихваћа реализацију права на самоопредјељења, уколико је дошло до кршења принудних норми позитивног међународног права.

(Аутор је професор Правног факултета у Бањалуци; текст је објављен је бањалучким "Независним новинама")